

Sposoby charakteryzowania postaci dramatu na przykładzie *Powrotu posła Juliana Ursyna Niemcewicza*

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Ilustracja interaktywna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: *Portret Janusza Radziwiła*, Olej na płótnie, dostępny w internecie: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:JRadziwi%C5%82%C5%82.JPG> [dostęp 21.07.2019 r.].
- Źródło: Julian Ursyn Niemcewicz, *Powrót posła. Komedia w trzech aktach*, oprac. Z. Skwarczyński, Wrocław 1983.
- Źródło: Julian Ursyn Niemcewicz, *Powrót posła. Komedia w trzech aktach*, oprac. Z. Skwarczyński, Wrocław 1983, s. 15.

- Źródło: Julian Ursyn Niemcewicz, *Powrót posła. Komedia w trzech aktach*, oprac. Z. Skwarczyński, Wrocław 1983, s. 46.
- Źródło: Julian Ursyn Niemcewicz, *Powrót posła. Komedia w trzech aktach*, oprac. Z. Skwarczyński, Wrocław 1983, s. 47.
- Źródło: Julian Ursyn Niemcewicz, *Powrót posła. Komedia w trzech aktach*, oprac. Z. Skwarczyński, Wrocław 1983, s. 49–50.
- Źródło: Julian Ursyn Niemcewicz, *Powrót posła. Komedia w trzech aktach*, oprac. Z. Skwarczyński, Wrocław 1983, s. 68.
- Źródło: Julian Ursyn Niemcewicz, *Powrót posła. Komedia w trzech aktach*, oprac. Z. Skwarczyński, Wrocław 1983, s. 58–59.
- Źródło: Julian Ursyn Niemcewicz, *Powrót posła. Komedia w trzech aktach*, oprac. Z. Skwarczyński, Wrocław 1983, s. 64.
- Źródło: Julian Ursyn Niemcewicz, *Powrót posła. Komedia w trzech aktach*, oprac. Z. Skwarczyński, Wrocław 1983, s. 94.

Sposoby charakteryzowania postaci dramatu na przykładzie *Powrotu posła* Juliana Ursyna Niemcewicza

Korneli Szlegel, *Polonez pod gołym niebem*
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Starosta Gadulski, jego żona, Podkomorzy, Szarmancki czy Walery to bohaterowie *Powrotu posła*. Każdy z nich ma własne poglądy, sposób zachowania, styl wypowiedzi, a nawet ubierania się. Wszystkie te elementy składają się na wyraźne, ścierające się ze sobą postacie. Skonstruowanie jaskrawych typów osobowych posłużyło Julianowi Ursynowi Niemcewiczowi do przekazania poglądów politycznych.

Twoje cele

- Omówisz sposoby charakteryzowania postaci dramatu.
- Scharakteryzujesz bohaterów dramatu Juliana Ursyna Niemcewicza *Powrót posła*.
- Przypomnisz sobie, czym są didaskalia i jaką funkcję mogą pełnić w charakterystyce postaci dramatu.
- Nauczysz się rozpoznawać charakterystykę pośrednią.

Przeczytaj

O autorze

Julian Ursyn Niemcewicz (1758–1841) – poeta, prozaik, dramatopisarz, tłumacz i polityk związany z obozem Czartoryskich, zwolennik zmian zmierzających do usprawnienia funkcjonowania kraju. Podczas insurekcji kościuszkowskiej pełnił funkcję sekretarza Tadeusza Kościuszki. Należał do Stronnictwa Patriotycznego. Był również posłem na Sejm Wielki (1788–1792) i współautorem projektu Konstytucji 3 maja, uchwalonej w 1791 r., a także jednym z głównych zwolenników wprowadzenia jej w życie. Literackim przejawem wspierania przez pisarza reform, które wprowadzać miała ustawa zasadnicza, jest *Powrót posła* – komedia polityczna napisana w 1790 r., a wystawiona po raz pierwszy w Warszawie 15 stycznia 1791 r.

Portret Juliana Ursyna Niemcewicza wykonany ok. 1833-1834 roku przez francuskiego malarza Jeana-Antoine'a Grosa (1771–1835)
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Cechy dramatu

Słowo „dramat” kojarzy się z poważnym, niekiedy wręcz **traumatycznym** wydarzeniem lub z rodzajem filmu, w którym życie bohaterów nie zmierza do szczęśliwego zakończenia. Dramat to także jeden z trzech rodzajów literackich, który obejmuje utwory przeznaczone do wystawienia na scenie. Charakteryzuje się bezpośredniością prezentowania świata ujętego jako ciąg zdarzeń fabularnych tworzących akcję, brakiem podmiotu literackiego (jakim w epice jest narrator), którego wypowiedź pośredniczyłaby między światem przedstawionym a czytelnikiem. Tekst utworu dzieli się na główny, składający się z wypowiedzi postaci należących do świata przedstawionego, oraz tekst poboczny, zwany didaskalią, który zaadresowany jest do twórców spektaklu. Cechy te determinują sposób konstruowania fabuły oraz bohaterów.

Poetyka komedii charakterów

Konstruując postacie, Niemcewicz czerpał z poetyki komedii charakterów, która rozwijała się w baroku pod wpływem włoskiej **komedii dell'arte**. Za najwybitniejszego przedstawiciela

tego gatunku uznaje się Moliера, autora m.in. *Świętoszka*. Typowe dla komedii charakterów jest schematyczne przedstawienie postaci, pozbawienie ich głębszego wymiaru psychologicznego. Ich charaktery są jaskrawe, a poglądy jasno sformułowane. Imiona lub nazwiska sugerują, jak mają być interpretowane i oceniane przez odbiorcę. Nazwiska takie nazywamy znaczącymi. Cechy bohaterów utworu pozostają niezienne i są między sobą [spolaryzowane](#). Bohaterowie prezentują skrajnie różne postawy, co stanowi siłę napędową akcji. Oto, co mówi o sobie i o swoim mężu Starościna:

((Julian Ursyn Niemcewicz

Powrót posła. Komedia w trzech aktach

STAROŚCINA

Tą śmiercią omylona w najtkliwszym wyborze
[Le reste de mes jours](#) chciałam przepędzić w klasztorze
I zostać bernardynką. Rodziców rozkazy
Nowe sercu mojemu przyczyniły razy,
Łącząc mnie [malgré moi](#) z dziwacznyim człowiekiem,
Co się nie zgadza ze mną ni gustem, ni wiekiem,
Który nawet wyrazów moich nie rozumie,
Co się [attandrysować](#) attandrysować ni jęczeć nie umie.
A kiedy ja w najtkliwszym jestem rozkwileniu,
On przychodzi mi gadać o życie, jęczmieniu,
[O fryjorze do Gdańska...](#)

Źródło: Julian Ursyn Niemcewicz, *Powrót posła. Komedia w trzech aktach*, oprac. Z. Skwarczyński, Wrocław 1983, s. 64.

Z kolei w usta Walerego, którego możemy uznać za [alter ego](#) autora, Niemcewicz wkłada takie słowa:

((Julian Ursyn Niemcewicz

Powrót posła. Komedia w trzech aktach

WALERY

Ta przyjaźń, z którąś Waćpan raczył mię uprzedzić,
Jeżeli mi pozwala prawdę mu powiedzieć,
Powie: że to bez zysku żadnego jeżdżenie
Wymówić chyba może wiek, niedoświadczenie.
Odtąd innym winieneś zatrudnić się celem:
Pamiętać, żeś Polakiem, żeś obywatelem,
Żeś najpierwsze winien Ojczyźnie usługi.

Nazwiska znaczące

Nazwiska znaczące to jeden z powszechnie stosowanych sposobów przedstawiania postaci w literaturze oświecenia. Jest to przezwisko pisane dużą literą, mające już na wstępie zasygnalizować widzowi dominującą cechę bohatera i określić w ogólności rolę wyznaczoną mu przez autora. Posługiwanie się nazwiskiem znaczącym dawało możliwość wprowadzania do utworu elementów humorystycznych bądź satyrycznych, gdyż najczęściej nazwiska te tworzone były od słów pospolitych. Jedną z postaci, które w *Powrocie posła* noszą nazwiska znaczące, jest Starosta Gadulski:

((Julian Ursyn Niemcewicz

Powrót posła. Komedia w trzech aktach

PODKOMORZYNA

Ale, Starosto, kawa tymczasem ostygnie.

STAROSTA

pije i gada dalej

Jak się wszystko to skończy? Ja tak przewiduję –

I zobaczycie z czasem, jeżeli nie zgaduję:

Cała ta długa wojna na tym się zakończy,

Że król pruski z cesarzem najściślej się złączy,

Anglia z Francją obronne uderzy przymierze.

Moskwa Krym cały odda, a Chiny zabierze;

Szwed waleczny na zawždy złączy się z Duńczykiem,

Turczyn zaś wszystkich mocarstw będzie, pośrednikiem.

Źródło: Julian Ursyn Niemcewicz, *Powrót posła. Komedia w trzech aktach*, oprac. Z. Skwarczyński, Wrocław 1983, s. 15.

Szarmancki to typ bawidamka i lekkoducha, który również nosi nazwisko znaczące. Mianem osoby szarmanckiej określamy kogoś, kto przejawia niecodzienną, wyszukaną grzeczność w stosunku do kobiet. Ten prezentujący buduarową moralność bohater, tylko z pozoru troszczy się o płeć piękną, tak naprawdę jest wydrwigroszem i wyrachowanym łowcą posagów. Lekceważy sprawy kraju i jest obojętny wobec wyższych wartości. W didaskaliach określony jest jako modny kawaler.

((Julian Ursyn Niemcewicz

Powrót posła. Komedia w trzech aktach

SZARMANCKI

Rok tylko, alem przejął wszystkie ich zwyczaje.
Prawdziwie, już nie mogłem w ojczyźnie usiedzieć:
Najprzód ojciec mi kazał w sprawach się swych biedzić,
Jeździć po trybunałach, to śliczne zabawy!
Wolałem przegrać dobra niż pilnować sprawy.
W rok zdało mu się oddać mię do gabinetu,
Porzuciłem: nie umiem dochować sekretu.
Dalej, próbując mojej w żołnierce ochoty,
Nabył dla mnie chorągiew w rejmencie piechoty;
I to mi się sprzykrzyło. Przecież Opatrzności
Zdało się ojca mego przenieść do wieczności.
Zobaczywszy się panem znacznego majątku,
Z radości nie wiedziałem, co robić z początku...
Poprawiając halsztuka i desynuując się
To prawda, że Bóg człeka stworzył dosyć ładnie,
Żeby jednak wykształcić figurkę dokładnie,
Chciałem Paryż odwiedzić; dobra więc dzierzawą
Puściwszy, rozstałem się z kochaną Warszawą.

Źródło: Julian Ursyn Niemcewicz, *Powrót posła. Komedia w trzech aktach*, oprac. Z. Skwarczyński, Wrocław 1983, s. 47.

Nazwiska znaczące odnajdziemy też m.in. w twórczości komediowej Ignacego Krasickiego: Staruszkiewicz, Dumski, Konzeptowicz (*Solenizant*), Bywalski, Filutowicz (*Łgarz*), Spokojski, Uczyszewska, Uśmiechiewicz (*Po modnemu*).

Didaskalia

Terminem tym określa się tekst poboczny dramatu, w druku zawsze wyróżniony graficznie (zazwyczaj kursywą). Autor utworu zamieszcza w nim informacje dotyczące m.in. zachowania, gestykulacji, sposobu wypowiedzania się postaci czy jej ubioru. Didaskalia są traktowane przeważnie jako wskazówki twórców sztuki teatralnej lub adaptacji filmowych. Jedną z takich sugestii autorskich można odnaleźć przy wypowiedzi Szarmanckiego:

((Julian Ursyn Niemcewicz

Powrót posła. Komedia w trzech aktach

SZARMANCKI

ufryzowany, z wielkim halsztukiem i w fraku eleganckim rzuca się na

Walerego i całuje go

Pozwól się, przyjacielu, na łono tve rzucić,
Ucałować, przypomnieć tej przyjaźni świętej,
W młodych leciech w konwicie tak czule powziętej
Wiek minął, jakeśmy się z sobą rozdzielili,
Panowie tu na nowo Polskę przerobili,
Ledwim ją poznał, kiedym wrócił z zagranicy.
Lecz jak to? lato całe strawiłem w stolicy:
Nigdzie się spotkać!

Źródło: Julian Ursyn Niemcewicz, *Powrót pośła. Komedia w trzech aktach*, oprac. Z. Skwarczyński, Wrocław 1983, s. 46.

Charakterystyka pośrednia i bezpośrednia

Charakterystyka postaci w utworze literackim to sposób przedstawienia wyglądu, zachowań, psychiki, postawy moralnej i relacji z innymi bohaterami. Występuje w dwóch formach, jako charakterystyka bezpośrednia i pośrednia.

Charakterystyka bezpośrednia występuje głównie w tekstach epickich, jest formułowana wprost przez narratora lub bohaterów utworu. Charakterystyka pośrednia wynika ze słów, myśli działań postaci, a odbiorca, na podstawie tych informacji, sam musi wyciągnąć wnioski. Nieobecność podmiotu literackiego w utworach dramatycznych powoduje, że postacie poznajemy poprzez ich działania. W dialogach zaś zarysowują się charaktery postaci, ich punkty widzenia, stanowiska, racje. Partie monologowe, z kolei, mogą być źródłem [autocharakterystyki](#). Do częstych zabiegów należy porządkowanie zestawu osób dramatu przez stosowanie kontrastu i [paralelizmów](#).

Słownik

alter ego

(łac. drugi ja) termin stosowany w analizie literackiej, postać literacka utożsamiana z autorem dzieła; powiernik, przyjaciel

autocharakterystyka

prezentacja własnego dorobku życiowego

fircyk

(niem. *vierzig* – czterdzieści) postać literacka występująca w literaturze oświecenia; jego poglądy cechowało naśladowanie obcych wzorów, mody, brak poszanowania tradycji, rozrzutność, beztroskie życie

komedia dell'arte

(wł. teatr zawodowy) - skrót od *commedia dell'arte all'improvviso* - komedia o twórczej zdolności improwizacji. Typ widowiska scenicznego, popularnego we Włoszech od XVI wieku, opartego na improwizowanych scenach lub szkicowym tekście komicznym. Korzeni należy szukać w starożytnych przedstawieniach mimów oraz średniowiecznych widowiskach ulicznych. W komedii występowały typowe postacie Arlekin - przebiegły sługa, Żołnierz Samochwał, Colombina - zuchwała pokojówka, które przetrwały na scenach teatralnych do czasów współczesnych. Najistotniejszym elementem przedstawienia były błazeńskie i akrobatyczne popisы aktorów, którzy występowali w maskach oraz ustalonym tradycją kostiumie

paralelizm

(gr. *parallēlismós* - zestawienie, porównanie) równoległe występowanie, odbywanie się czego; równoległość, jednoczesność

podkomorzy

w dawnej Polsce przewodniczący sądu podkomorskiego, który zajmował się sprawami o spory graniczne

Ilustracja interaktywna

Polecenie 1

Zapoznaj się z treścią ilustracji interaktywnej i fragmentem *Powrotu poła*.

Scharakteryzuj postępową szlachtę, której reprezentantem jest Walery.

Źródło: Jan Piotr Norblin, *Szlachcic polski*, Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, dostępny w internecie:
https://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:Szlachcic_polski.jpg [dostęp 22.07.2019 r.].

Polecenie 2

Odpowiedz na pytanie, jakie zabiegi literackie zastosował Julian Ursyn Niemcewicz, aby przedstawić postać Walerego i pokazać jego stosunek do rodziców i ojczyzny?

” Julian Ursyn Niemcewicz

Powrót posła. Komedia w trzech aktach

Ciż sami, WALERY *Ciż sami, wpada z radością; matka bieży przeciw niemu i padającego na kolana chwyta za szyję*

Ach! mój ty kochany,
Wracasz na łono matki tak dawno czekany,
Jakże jestem szczęśliwa, że ciebie oglądam,
Nic już na świecie więcej... niczego nie żądam.
Ty nie wiesz co dla syna serce matki czuje!

WALERY *całując ręce matki z rozrzewnieniem* **Czuję, matko, ach, radość głos mi odejmuje!
Wydziera się od matki i idzie do ojca

PODKOMORZY *ściskając go * Synu mój, miło ciebie nazwać tem imieniem,
Uczciłeś je przykładnem urzędu sprawieniem;
Patrząc na cię, największy mam powód wesela,
Że w synu moim widzę już obywatela,
Że los wam dla ojczyzny dał wtenczas pracować,
Gdyście śmiałem działaniem mogli ją ratować;
Mnie staremu już głowę opędził wiek siwy,
Żyłem w ucisku, ani byłem tak szczęśliwy.
Ohydna przemoc, podłość, chciwość, duch nieśmiały,
Naród niegdyś tak sławny w ucisku trzymały;

Dziś koniec klęskom, legnę spokojny już w grobie,
Gdy zostawię ojczyznę i was w lepszej dobie.

Źródło: Julian Ursyn Niemcewicz, *Powrót posła. Komedia w trzech aktach*, oprac. Z. Skwarczyński, Wrocław 1983.

Artur Grottger, *Cykl „Polonia”, IV. Bitwa*

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Na podstawie wypowiedzi bohaterów *Powrotu posła* zaznacz, o jakiej cesze charakteru Starosty świadczą jego słowa.

” Julian Ursyn Niemcewicz

Powrót posła. Komedia w trzech aktach

STAROŚCINA

placze

Chcieć Waćpanu dogodzić jest rzecz, widzę, prożna,

Kiedy się nie podobam, to się rozwieść można.

STAROSTA

na boku

Tam do kata! gdyby iść chciała do rozwodu,

Utraciłbym połowę rocznego dochodu.

To nie żart, żonę taką trzeba menażować.

Źródło: Julian Ursyn Niemcewicz, *Powrót posła. Komedia w trzech aktach*, oprac. Z. Skwarczyński, Wrocław 1983, s. 68.

Ćwiczenie 2

Na podstawie poniższego fragmentu scharakteryzuj Starościnę.

” Julian Ursyn Niemcewicz

Powrót posła. Komedia w trzech aktach

STAROŚCINA

Tych łez słodkich, tych nocy bezsennie trawienia.

SZARMANCKI

Bezsennie? On noc całą chrapie jak zabity.

STAROŚCINA Ach! bo mu serca ogień nie pali ukryty,

Ni okrutne [suwniry!](#)

Płacze

SZARMANCKI

Te łzy, te rozpacz

Porzuć proszę, bo ja się prawdziwie rozpłaczę.

STAROŚCINA

[Comme vous êtes bon, honnête](#), jak masz duszę tkliwą!

Ty jeden cieszyć możesz serca nieszczęśliwe.

Źródło: Julian Ursyn Niemcewicz, *Powrót posła. Komedia w trzech aktach*, oprac. Z. Skwarczyński, Wrocław 1983, s. 58–59.

Ćwiczenie 3

Źródło: Julian Ursyn Niemcewicz, *Powrót posła. Komedia w trzech aktach*, oprac. Z. Skwarczyński, Wrocław 1983, s. 54–55.

Ćwiczenie 4

Na podstawie powyższego fragmentu napisz przykład dodatkowych didaskaliów do wypowiedzi Szarmanckiego, czyli zasugeruj reżyserowi spektaklu, w jaki sposób bohater utworu powinien zachowywać się w tej scenie.

Ćwiczenie 5

Na podstawie wypowiedzi Podkomorzego zaznacz, jakie można mu nadać nazwisko znaczące.

” Julian Ursyn Niemcewicz

Powrót posła. Komedia w trzech aktach

PODKOMORZY

No, moi kochani,

Agatka obyczajna, tyś człowiek poczciwy,

Ja dwakroć w dniu dzisiejszym sędzę się szczęśliwy,

Że i takiej synowy Pan Bóg dał mi dożyć,

I razem do waszego szczęścia się przyłożyć.

Wszak wszyscy, co w obrębie mej włości mieszkacie,

Po dzieciach pierwsze miejsce w sercu moim macie;

Słodko mi było waszym zatrudniać się stanem,

Być raczej waszym ojcem aniżeli panem,

Mieć nad wami staranie, chciwości dalekie,

Rozciągać nie surowość, lecz tkliwą opiekę.

Dzień dzisiejszy jest dla mnie święty i radośny,

Nie chcę, ażeby obchód oznaczył go głośny,

Milej mi będzie, że ci, z których żyjem pracy,

Stwierdzą go szczęściem swoim poczciwi wieśniacy,

Niech ich podległość ze dniem dzisiejszym ustaje:

Ciebie i włość mą całą wolnością nadaję.

Ćwiczenie 6

Ćwiczenie 7

Wyobraź sobie, że jesteś Szarmanckim. Napisz do Starościny liścik z prośbą o spotkanie.

Ćwiczenie 8

Poniższy fragment jest charakterystyką pośrednią Starościny. Przeczytaj go i zamień na charakterystykę bezpośrednią.

” Julian Ursyn Niemcewicz

Powrót posła. Komedia w trzech aktach

STAROŚCINA

Tą śmiercią omylona w najtkliwszym wyborze

[Le reste de mes jours](#) chciałam przepędzić w klasztorze

I zostać bernardynką. Rodziców rozkazy

Nowe sercu mojemu przyczyniły razy,

Łącząc mię [malgré moi](#) , z dziwaczny człowiekiem,

Co się nie zgadza ze mną ni gustem, ni wiekiem,

Który nawet wyrazów moich nie rozumie,

Co się [attandrysować](#) ni jęczeć nie umie.

A kiedy ja w najtkliwszym jestem rozkwileniu.

On przychodzi mi gadać o życie, jęczmieniu,

O [fryjorze do Gdańska](#) ...

Źródło: Julian Ursyn Niemcewicz, *Powrót posła. Komedia w trzech aktach*, oprac. Z. Skwarczyński, Wrocław 1983, s. 64.

Dla nauczyciela

Autor: Małgorzata Kosińska-Pułka

Przedmiot: Język polski

Temat: Sposoby charakteryzowania postaci dramatu na przykładzie *Powrotu posła* Juliana Ursyna Niemcewicza

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

3) rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos, odę, tragedię antyczną, psalm, kronikę, satyrę, sielankę, balladę, dramat romantyczny, powieść poetycką, a także odmiany powieści i dramatu, wymienia ich podstawowe cechy gatunkowe;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej,

z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;

- 4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;
- 6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;
- 11) stosuje zasady poprawności językowej i stylistycznej w tworzeniu własnego tekstu; potrafi weryfikować własne decyzje poprawnościowe;
- 12) wykorzystuje wiedzę o języku w pracy redakcyjnej nad tekstem własnym, dokonuje korekty tekstu własnego, stosuje kryteria poprawności językowej.

Lektura uzupełniająca

- 13) Julian Ursyn Niemcewicz, Powrót pośła;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności.

Cele operacyjne. Uczeń:

- pozna sposoby charakteryzowania postaci dramatu,
- scharakteryzuje bohaterów dramatu Juliana Ursyna Niemcewicza *Powrót pośła*,
- utrwali wiadomości o tym, czym są didaskalia i jaką pełnią funkcję w charakteryzowaniu postaci dramatu,
- utrwali wiadomości o rodzajach charakterystyk, w tym o charakterystyce pośredniej.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm.

Metody i techniki nauczania:

- metoda pogładowa;
- rozmowa kontrolowana;
- metoda ćwiczeń przedmiotowych;
- praca z tekstem literackim.

Formy zajęć:

- praca indywidualna,
- praca w grupach,
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica/ kartka papieru, pisak/kreda;
- karta pracy;
- kartki z cytatami, tekst dramatu Juliana Ursyna Niemcewicza.

Przebieg zajęć

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel prosi, by wskazani uczniowie ubrali się w stroje, które – ich zdaniem – najbardziej świadczą o charakterze wybranej postaci z *Powrotu posła* Juliana Ursyna Niemcewicza. Pozostali uczestnicy zajęć rozpoznają bohaterów i wyjaśniają, czym się kierowali w swoich decyzjach.

2. Nauczyciel w pudełku umieszcza kartki z zapisanym nazwiskiem. Uczniowie losują je i wyjaśniają, dlaczego wylosowane nazwisko jest znaczące. Uczniowie formułują wniosek dotyczący dobierania nazwiska do bohatera tak, aby odzwierciedlało ono jego najbardziej znaczącą cechę charakteru i tworzyło efekt humorystyczny.

3. Wybrani uczniowie losują karteczki z nazwiskiem bohatera *Powrotu posła* Juliana Ursyna Niemcewicza. Mówią w pierwszej osobie liczby pojedynczej, w czasie teraźniejszym o zaletach i wadach wylosowanej postaci. Wspólnie dochodzą do wniosku, że każda z postaci literackich ma własne poglądy, sposób zachowania, język czy ulubione ubrania.

4. Przedstawienie celu zajęć i podanie tematu.

Faza realizacyjna

1. Uczniowie zapoznają się z multimediami. Po obejrzeniu ilustracji interaktywnej sporządzają opis stroju wybranej postaci *Powrotu posła* Juliana Ursyna Niemcewicza. Wspólnie omawiają strój Szarmanckiego i Starościny. Formułują wnioski o znaczeniu kostiumu w charakteryzowaniu postaci.

2. Uczniowie zapoznają się z sekcją „Przeczytaj” i na tej podstawie gromadzą informacje o sposobach charakteryzowania postaci literackich. Wskazani uczniowie omawiają wybrany sposób, odwołując się do konkretnych przykładów literackich.

3. Nauczyciel zapisuje na tablicy dwa nazwiska znaczące: Gadulski i Szarmancki. Uczniowie dopisują cechy tych postaci, wyjaśniają znaczenia ich nazwisk w dramacie Juliana Ursyna Niemcewicza.

4. Jako działanie alternatywne uczniowie mogą wykonać umieszczone w e-materiałach ćwiczenia interaktywne.

Faza podsumowująca

1. Nauczyciel rozdaje karty pracy. Uczniowie jako podsumowanie lekcji wykonują ćwiczenie utrwalające informacje o dwóch rodzajach charakterystyki: pośredniej i bezpośredniej.

KARTA PRACY

A. Przeczytaj fragment *Powrotu posła* Juliana Ursyna Niemcewicza. Zapoznaj się z dołączonymi do niego przypisami.

STAROŚCINA

Tą śmiercią omylona w najtkliwszym wyborze
Le reste de mes jours¹ chciałam przepędzić w klasztorze
I zostać bernardynką. Rodziców rozkazy
Nowe sercu mojemu przyczyniły razy,
Łącząc mię malgré moi² z dziwacznym człowiekiem,
Co się nie zgadza ze mną ni gustem, ni wiekiem,
Który nawet wyrazów moich nie rozumie,
Co się attandrysować³ ni jęczeć nie umie.
A kiedy ja w najtkliwszym jestem rozkwileniu.
On przychodzi mi gadać o życie, jęczmieniu,
O fryjorze do Gdańska⁴...

Źródło: J.U. Niemcewicz, *Powrót posła. Komedia w trzech aktach*, oprac. Z. Skwarczyński, Wrocław 1983, s. 64.

¹le reste de mes jours – z fr., resztę dni moich

²malgré moi – z fr., wbrew mej woli

³attandrysować – z fr., rozczulać się

⁴fryjor do Gdańska – z niem., wiosenny spław zboża Wisłą

B. Fragment zawiera charakterystykę pośrednią Starościny. Zamień ją na charakterystykę bezpośrednią.

2. Wybrani uczniowie przedstawiają swoje realizacje ćwiczenia na forum klasy. Pozostali uczniowie ewentualnie uzupełniają te wypowiedzi na podstawie własnych ustaleń.

Zadanie domowe

Nauczyciel formułuje na podstawie e-materiałów polecenie pracy domowej:

1. Wyobraź sobie, że jesteś Szarmanckim i piszesz do Starościny liścik z prośbą o spotkanie. Napisz taki list składający się z kilku zdań, używając w jego treści następujących słów:

serce, udręka, wieczór, słodki, pachnący.

Pamiętaj o zachowaniu wszystkich wymogów formalnych (zwroty grzecznościowe na początku i na końcu korespondencji, pisownia wielkimi literami).

Przypomnij sobie informacje dotyczące językowych zabiegów stosowanych w charakteryzowaniu postaci. Zredaguj na ten temat notatkę.

Materiały pomocnicze

Słownik terminów literackich pod redakcją: Michał Głowiński, Teresa Kostkiewiczowa, Aleksandra Okopień-Sławińska, Janusz Sławiński, Wrocław 2002 r.

Michał Głowiński, Aleksandra Okopień-Sławińska, Janusz Sławiński, *Zarys teorii literatury*, Warszawa 1975 r.

Zasoby portalu internetowego *Wolne lektury* (tekst dramatu)

Julian Ursyn Niemcewicz, *Powrót posła. Komedia w trzech aktach*, oprac. Z. Skwarczyński, Wrocław 1983 r.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Uczniowie mogą opracować na wzór umieszczonego w e-materiałach multimedium bazowego podobne zestawienie cech wybranej postaci literackiej albo z *Powrotu posła* Juliana Ursyna Niemcewicza, albo innego z dowolnego dramatu, pamiętając, że inaczej charakteryzuje się bohatera w teatrze, a inaczej w prozie.